

19. mai 2016

Et løft for grønn verdiskaping

Utkast til
Næringspolitisk program
2016-2020

Innhold

Innledning	2
Norsk landbruk i framtida	3
Mål for norsk landbruk	4
Mål i landbrukspolitikken	4
Mål 1: Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget	4
Delmål 1: Landbruk viktig i framtidens bioøkonomi	4
Delmål 2: Redusere landbrukets klimapåvirkning, tilpasse næringa til klimaendringer og bidra til klimaløsninger	5
Delmål 3: Øke forskning og utvikling og styrke kompetansen	5
Delmål 4: Eiendomspolitikk som ivaretar matjorda og familielandbruket	6
Delmål 5: Rovviltpolitikken må sikre bærekraftig utmarksutnytting	7
Delmål 6: Ivareta bonden som yrkesutøver og bedriftsleder	8
Delmål 7 Økt likestilling	9
Mål 2: Trygg mat og dyrevelferd i verdenstoppen	9
Delmål 1. Trygg mat til alle	9
Delmål 2. Norsk dyrevelferd skal være i verdenstoppen	10
Mål 3: Landbruk i hele landet	10
Delmål: 1 Økt lønnsomhet som grunnlag for investeringer og rekruttering	10
Delmål 2: Økt matproduksjon på norske ressurser	12
Delmål 3: Opprettholde importvernet og nasjonal politisk styring	14
Delmål 4: Styrke markedsordningene	14
Delmål 5: Bedre balanse og maktfordeling i verdikjeden for mat	15
Delmål 6: Økologisk produksjon	15
Delmål 7: Lokalmat	16
Mål 4: Verdiskaping og gode lokalsamfunn	16
Delmål 1: Landbruk gir verdiskaping i hele landet	16
Delmål 2: Næringsutvikling for å styrke landbrukets inntektsgrunnlag	16
Ti grunner for norsk landbruk	18

Innledning

Næringspolitisk program vedtas av Norges Bondelags årsmøte hvert fjerde år. Programmet gir hovedstandpunkter og retning i landbrukspolitikken, og er førende for strategier, årlige prioriteringer og tiltak.

1 Norsk landbruk i framtida

2 Norsk landbruk sikrer trygg mat for alle. Et aktivt landbruk gir også vakre landskap og
3 grunnlag for næringsvirksomhet. Det betyr sysselsetting, bosetting og verdiskaping i hele
4 landet. Landbruket bidrar til framtidig velferd i Norge.

5
6 Det er stort behov for økt matproduksjon globalt. Verdens befolkning vokser, samtidig som
7 klimaendringer gjør matproduksjon vanskeligere. Skal verdenssamfunnet ha mulighet til å
8 øke matproduksjonen må alle tilgjengelige ressurser tas i bruk, og produksjonene må være
9 tilpasset de naturgitte forholdene.

10
11 I Norge produserer vi under halvparten av maten vi spiser, og folketallet øker. Vi vil derfor
12 følge opp *målsettingen om økt matproduksjon på norske ressurser med sikte på økt*
13 *sjølforsyning*.

14
15 Reell økt sjølforsyning og matsikkerhet forutsetter at mest mulig av norsk matproduksjon
16 er basert på norske areal- og fôrressurser. Hele landet må utnyttes, og det må legges til rette
17 for best mulig geografisk produksjonsfordeling. Et landbruk med både store og små bruk
18 gjør oss best i stand til å produsere maten på en bærekraftig og klimavennlig måte.

19
20 Bioøkonomi er all produksjon av varer og tjenester med utgangspunkt i biologiske
21 ressurser. Matproduksjon er bioøkonomi og vil fortsatt være hovedoppgaven for
22 landbruket. Nye produkter, nye måter å utnytte ressursene på og fornybare erstatninger vil
23 være viktige bidrag fra landbruket i det grønne skiftet.

24
25 Bedre inntektsmuligheter og forutsigbarhet for framtidige investeringer er en forutsetning
26 for økt matproduksjon og rekruttering. *For å nå disse hovedmåla, trengs økte*
27 *budsjettoverføringer*. Det er avgjørende for at bonden kan ta framtidsrettede valg med
28 hensyn til matsikkerhet, klima, god agronomi og trygg mat.

29
30 Fire bærebjelker er grunnleggende for norsk landbruk:

- 31 - **Importvern**. Matproduksjon i alle deler av landet, nasjonal matvareberedskap og
32 norsk råvareproduksjon med prisuttak i markedet er helt avhengig av et velfungerende
33 importvern.
- 34 - **Jordbruksavtalen med prisforhandlinger og budsjettoverføringer** er
35 styringsverktøyet i landbrukspolitikken. Jordbruksavtalen gir inntektsmuligheter og
36 gjør det mulig å føre en aktiv landbrukspolitikk. Utjevning mellom distrikter og små
37 og store bruk sikrer landbruk over hele landet.
- 38 - **Juridiske virkemidler og eiendomspolitikk**. Lokalt eierskap gir verdiskaping og
39 næringsutvikling i bygdene. Familiejordbruket med personlig eierskap til jorda bidrar
40 til robuste lokalsamfunn og mer livskraftige distrikt.
- 41 - **Markedsordningene** er avgjørende for å opprettholde landbruk over hele landet. Det
42 gir bonden avsetning uavhengig av geografisk plassering, stabile og forutsigbare priser
43 for bonden, industrien og forbrukeren.

44

1 Mål for norsk landbruk

3 Norges Bondelags hovedmål for norsk landbruk er:

4 *Økt bærekraftig matproduksjon og sjølforsyning basert på norske ressurser, som gir trygg*
5 *mat til alle.*

7 *Økt verdiskaping gjennom bruk av ressursgrunnlaget som gir næringsutvikling,*
8 *arbeidsplasser og grobunn for levende lokalsamfunn i hele landet.*

9 Mål i landbrukspolitikken

10 *Mål 1: Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget*

11 *Mål 2: Trygg mat og dyrevelferd i verdenstoppen*

12 *Mål 3: Landbruk i hele landet*

13 *Mål 4: Verdiskaping og levende lokalsamfunn*

14 Mål 1: Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget

15 Delmål 1: Landbruk viktig i framtidens bioøkonomi

16 Landbruk er en viktig del av bioøkonomien. Biomasseproduksjonen fra jord- og skogbruk
17 skal være en av grunnpilarene for utviklingen av bioøkonomien og ha avgjørende
18 betydning for at Norge kan oppfylle klimamålene.

20 Jordbruket er en komplett verdikjede. Dette er et godt utgangspunkt for å forsterke og
21 videreutvikle produksjonen av biologiske produkter. Den økte politiske oppmerksomheten
22 og større ambisjoner fra forskning og næringsliv om å utnytte potensialet innenfor
23 bioøkonomi, gir store muligheter for landbruket. Vi vil kunne produsere enda flere av de
24 fornybare produktene og tjenestene som skal erstatte det som i dag bidrar til
25 klimaproblemer.

27 Økt kunnskap om ressursene i landbruket gir nye muligheter for næringsutvikling og gjør
28 at ressursene verdsettes høyere.

30 Norges Bondelag vil:

- 31 - arbeide for å kunne etablere klima- og miljøfond på gårdsnivå
- 32 - arbeide for etablering av et statlig såkornfond som bidrag til å kommersialisere
33 forskning og innovasjon på klimaområdet
- 34 - støtte utvikling av klimavennlig teknologi
- 35 - ta initiativ til kartlegging av landbrukets ressurser med målsetting om å utvikle nye
36 biobaserte produksjoner og tjenester
- 37 - at restråstoffer skal gå gjennom bioteknologiske prosesser og øke verdiskapingen
38 for hele verdikjeden
- 39 - utnytte etablerte og utvikle nye samvirkestrukturer og sikre bondens andel av
40 verdiskapingen
- 41 - bidra til nye kontakter mot andre næringer, kunnskapsinstitusjoner og sivil
42 samfunn.

1 **Delmål 2: Redusere landbrukets klimapåvirkning, tilpasse næringa til** 2 **klimaendringer og bidra til klimaløsninger**

3 Klimaendringer er vår tids største miljøutfordring. Løsninger krever optimal utnytting av
4 naturressursene, både som lager for karbon, matproduksjon og nye produkter som kan
5 erstatte dagens fossilbaserte varer. Landbruket er en del av løsningen. Naturen skal brukes
6 slik at ressursene ikke forringes for kommende generasjoner.

7
8 Skal vi lykkes med økt matproduksjon på norske ressurser, må vi ta vare på matjorda og
9 arealenes produksjonsevne. Landbruket må drives der naturressursene er.

10
11 Det er ikke mulig å produsere mat uten klimagassutslipp, men det er mulig å drive slik at
12 klimabelastningen reduseres. Et bærekraftig landbruk vil kreve omstilling av næringa og
13 tilpassing til endret klima.

14
15 *Omstillingene* innebærer mange - små og større - klimatiltak hos hver enkelt bonde. Dette
16 krever investeringer som må finansieres.

17
18 *Klimatilpassinger* betyr økt innsats på agronomi, grøfting, utvikling av nye sorter og
19 dyrkingsmåter samt nye teknologiske løsninger for transport, tørking og lagring.

20
21 *Klimaløsninger* betyr ny energiproduksjon, karbonlagring i f.eks skog og bruk av
22 klimavennlige materialer. **Redusert bruk av fossil energi med målsetting om et fossilfritt**
23 **landbruk innen 2030 og overgang til fornybar energi er en hovedsatsing.**

24
25 Økt satsing på forskning og utvikling, formidling av kunnskap og en aktiv rådgivning er
26 nødvendig for å finne nye løsninger.

27
28 Norges Bondelag vil:

- 29 - arbeide for rådgivning til alle bønder for gjennomføring av klimatiltak
- 30 - ta initiativ til en forpliktende plan om fossilfritt landbruk innen 2030
- 31 - stille krav til hele verdikjeden om fossilfri energiplattform
- 32 - arbeide for økt karbonlagring gjennom god agronomi og økt avkastning på arealene
- 33 - arbeide for en husdyrproduksjon med minst mulig klimaavtrykk
- 34 - sikre gode erstatningsordninger for bønder rammet av flom, ras og andre
35 naturkatastrofer

37 **Delmål 3: Øke forskning og utvikling og styrke kompetansen**

38 **FoU**

39 Overgangen fra oljeøkonomi til bioøkonomi og tilpassing til klimaendringer krever særlig
40 at forskning, utvikling, formidling og utdanning innen grønn sektor prioriteres. Det er også
41 nye kompetansebehov bl.a knyttet til matsikkerhet, foredling og markedsføring.

42
43 Kompetanse bygges gjennom praktisk arbeid, formidling av kunnskap, rådgivning og
44 formell utdanning. Landbruket styrkes av et kompetent fagmiljø rundt bonden. Kort vei fra
45 forskning til bruk av ny kunnskap hos bonden er en styrke som må videreutvikles.

- 1 Norges Bondelag vil:
- 2 - styrke forskning og utvikling på omstilling og tilpassing til endret klima
 - 3 - styrke forskning som gir grunnlag for overgang fra oljebasert til biobasert
 - 4 verdiskaping
 - 5 - kreve særlig fokus på områder innen fôrutvikling
 - 6 ▪ sortsutvikling for endret norsk klima. Forskning og utvikling må foregå i
 - 7 alle deler av landet
 - 8 ▪ klimatilpasset teknologi og jordkultur
 - 9 ▪ bruk av norske ressurser som grovfôr, beite og korn
 - 10 ▪ bruk av nye fôrressurser fra skog og hav
 - 11 - styrke avlsarbeid som fremmer klimavennlig husdyrproduksjon
 - 12 - ha økt forskning og overvåking som sikrer trygg mat
 - 13 - utvikle rådgivningstjenestene i landbruket

14

15 **Kompetanse - behov og krav**

16 Bonden trenger brei kompetanse og tilegner seg ny kunnskap gjennom hele yrkeslivet for å
17 tilpasse seg endrede naturgitte, samfunnsmessige og politiske rammer. For å nå sentrale
18 mål i landbrukspolitikken, kreves høy kompetanse i næringa.

19

20 Naturbruksskolene må styrkes i alle fylker og tilby fagutdanning for alle som skal inn i
21 næringa. Fortsatt satsing på rekruttering til utdanning er nødvendig. Tilbud om
22 voksenagronomutdanning må bedres. Etter- og videreutdanningstilbud gjennom skole og
23 rådgivning er viktige kompetansetiltak.

24

25 Næringa trenger høy faglig kompetanse hos utdanningsinstitusjoner, forskning, rådgivning,
26 administrasjon og forvaltning. Finansiering av landbruksfag i videregående skole, fagskole
27 og høyere utdanning må være et offentlig ansvar.

28

29 Norges Bondelag vil:

- 30 - jobbe for god landbruksfaglig grunnutdanning gjennom den videregående skolen i
- 31 alle fylker
- 32 - jobbe for at fagskoletilbud i næringa utvikles videre
- 33 - at skole- og utdanningsinstitusjoner og rådgivningstjenesten samarbeider tettere om
- 34 etter- og videreutdanning for bønder
- 35 - utrede og utvikle en modell for kompetansekrav eller -bevis for alle produksjoner,
- 36 med mål om å innføre et krav i løpet av perioden

37

38 **Delmål 4: Eiendomspolitikk som ivaretar matjorda og familielandbruket**

39 Produksjon av mat, bioenergi og fiber krever bærekraftig arealbruk. Da må vi bevare
40 matjorda, sikre lokalt eierskap og redusere hindringer for aktiv arealbruk. Bruk gir det
41 beste vern.

42

43 **Sikre eierskap til ressursene**

44 Den norske modellen som fordeler eierskap til ressurser på mange, har gitt verdiskaping og
45 vekst i hele landet. Lokalt og langsiktig eierskap til natur- og arealressursene må sikres
46 gjennom lovverket. Det er sammen med styrket eiendomsrett grunnlag for økt

1 innovasjonsevne, verdiskaping, investeringer, ressursutnyttelse og produksjon av trygg
2 norsk mat.

3
4 Bønder eier og forvalter store deler av Norges areal. 180 000 landbrukseiendommer
5 omfatter om lag 70 % av Norges areal. Dette gir et særlig forvalteransvar. Store verdier
6 knyttet til jakt- og fiskeressursene gir grunnlag for næringsvirksomhet basert på natur- og
7 arealressursene

8
9 Norges Bondelag vil:
10 - videreføre odelslov og odelslovens grunnlovsværn
11 - opprettholde konsesjonsloven
12 o videreføre boplikten
13 o videreføre priskontroll av eiendommer som gir forrentning av kapital og
14 fremmer rekruttering
15 - sikre driveplikt for all matjord
16 - sikre grunneiers råderett over ressursene på egen eiendom
17 - sikre bruks- og beiterettigheter som er en viktig del av næringsgrunnet for
18 mange jordbrukseiendommer
19 - sikre bærekraftig høsting av vilt- og fiskeressursene som grunnlag for
20 næringsinntekter og opplevelser
21 - arbeide for fullverdig erstatning dersom rådhets- eller eiendomsretten innskrenkes
22 og årlige erstatninger ved båndlegging av arealer
23 - at salg av separate jordbruks- og skogsareal skal være skattefritt ved salg til
24 tilgrensende eiendommer.

25 26 **Bedre jordvern**

27 Vi må ta vare på all matjord for å mette dagens og kommende generasjoner. Jordvern må
28 derfor være overordnet i samfunnsplanlegging og all framtidig arealforvaltning. Det skal
29 ikke lønne seg å bygge ned jord.

30
31 Norges Bondelag vil:
32 - gi all dyrket og dyrkbar jord et juridisk vern
33 - gå inn for en samlet nasjonal plan for vern av matjord
34 - dispensasjon kan gis kun for nasjonalt viktige samfunnsinteresser, og med krav om
35 høy utnytting av arealene
36 - at eventuelle dispensasjoner skal behandles av statlig myndighet
37 - senke måltallet for omdisponering av matjord

38 **Delmål 5: Rovviltpolitikken må sikre bærekraftig utmarksutnytting**

39 Rovviltforlikene (2004 og 2011) skal ivareta både rovdyr og beitenæring. Beitebruk i hele
40 landet og utnytting av utmarksressursene gjennom jakt, forutsetter at rovdyrstammene
41 holdes på et begrenset nivå. Den norske populasjonen av bjørn og spesielt ulv påvirkes i
42 stor grad av utviklinga i naboland. Omfang og utbredelse av rovdyrstammene i
43 grenseområder i naboland må derfor tillegges større vekt i norsk forvaltning enn tilfellet er
44 i dag.

45
46 Rovdyrforlikene må følges opp slik at beiteressursene kan utnyttes. Rovdyr med et
47 skadepotensial i prioriterte beiteområder må felles umiddelbart.

1 Erstatningsordningene og bestandsregistreringene må forbedres og beitebrukere i ulike
2 fylker må likebehandles.

3

4 Norges Bondelag vil:

- 5 - fjerne målet om ulv i Norge
- 6 - ulven må forvaltes aktivt fra svenskegrensa
- 7 - innføre fri jakt på ulv utenfor sona og ha skadeuttak innenfor ulvesona
- 8 - ha mer fellesnordisk forvaltning av ulv og bjørn
- 9 - redusere bestandsmålet for bjørn
- 10 - innføre aktiv forvaltning av kongeørn med bestandsmål og bruk av skadefelling
- 11 - at bestandsmåla må følges opp. Det innebærer effektive uttak av jerv, bjørn, ulv,
- 12 gaupe og kongeørn, slik at populasjonen følger de vedtatte bestandsmåla
- 13 - sikre muligheten for raskt uttak av skadegjørere i beitesesong
- 14 - at Staten sikrer finansiering og oppbygging av kompetanse til lokale fellingslag
- 15 - at dyreeiere som tvinges til å slutte med beitedyr på utmarksbeite skal kompenseres
- 16 fullt ut for tap, sannsynlige tap og følgeskader. Kostnadene skal dekkes utenfor
- 17 jordbruksavtalen.
- 18 - avvise forhåndserstatning som erstatningsmodell.
- 19 - at det skal ytes erstatning for alle sannsynliggjorte tap og følgekostnader ut over
- 20 normaltapet.

21

22 **Delmål 6: Ivareta bonden som yrkesutøver og bedriftsleder**

23 Yrkeskollegaer og gode produsentmiljø er en del av et sikkerhetsnett og en forutsetning for
24 at vi kan ta vare på hverandre i vanskelige situasjoner. I tillegg må det etableres formelle
25 strukturer som trer inn når kriser knyttet til psykisk helse og dyretragedier oppstår.

26

27 Landbruket har for høy frekvens av ulykker og skader. Det er svært negativt for alle som
28 blir rammet og for landbrukets omdømme. Næringa må snu dette. Gården skal være en
29 sikker arbeidsplass og et trygt sted å bo! HMS må være en integrert del av
30 rådgivningstjenestens arbeid for å sikre bondens arbeidsevne.

31

32 Bonden er bedriftsleder og mange har arbeidsgiveransvar. Ryddige og profesjonelle
33 arbeidsforhold har stor betydning for næringas omdømme. Bistand i arbeidsgiverspørsmål
34 er viktig for bonden.

35

36 Gode velferdsordninger er helt nødvendig for å sikre bondens mulighet til ferie, fritid og
37 avløsning ved sykdom. Velferdsordningene er spesielt viktig for at andelen av kvinnelige
38 eiere og drivere i landbruket skal øke.

39

40 Norges Bondelag vil:

- 41 - styrke velferdsordningene
- 42 - ta vare på medlemmer som opplever kriser og alvorlige hendelser
- 43 - ha økt kunnskap om årsaker til ulykker, skader og helseutfordringer for bønder
- 44 - arbeide i samsvar med 0-visjonen for dødsulykker i landbruket
- 45 - redusere antall skader i landbruket gjennom målrettet HMS-arbeid

46

1 **Delmål 7 Økt likestilling**

2 Landbruket vil styrkes ved å ha flere kvinnelige bønder. Vi vil synliggjøre likestilt
3 eierskap. Rettigheter mht lovverk og vilkår må bedres. Flere kvinner som tillitsvalgte er et
4 mål. Kvinners rolle og muligheter til å delta aktivt i næringa må styrkes.

5
6 Norges Bondelag vil:

- 7 - utvikle en likestillingsstrategi
- 8 - arbeide for å få flere kvinnelige eiere og brukere i landbruket
- 9 - styrke dagens ordninger under graviditet, småbarnstid og barns sjukdom

11 **Mål 2: Trygg mat og dyrevelferd i verdenstoppen**

12 Alle forbrukere skal ha tilgang til trygg mat av høy kvalitet. Landbruket skal tilby mat som
13 er trygg, sunn og næringsrik. Norsk plante- og dyrehelse er i verdenstoppen. Å bevare og
14 videreutvikle dette er avgjørende for folkehelse og trygg mat til alle. Dette er grunnlaget
15 for høy tillit mellom forbruker og næring. «Føre-var-prinsippet» legges til grunn for videre
16 arbeid.

17
18 En oversiktlig verdikjede gjennom at maten produseres av norske bønder og foredles i
19 norske næringsmiddelbedrifter, gjør at norske politikere kan stille krav til dyrevelferd og
20 trygg og sunn mat.

22 **Delmål 1. Trygg mat til alle**

23 **Fortrinn i norsk produksjon**

24 Gode egenskaper hos planter og dyr i norsk produksjon er resultat av bevisst og langsiktig
25 arbeid med helhetlige avlsmål. Kaldere klima, mindre og spredte besetninger, god plante-
26 og dyrehelse, god dyrevelferd og liten bruk av medisin og plantevernmidler er fortrinn vi
27 skal bygge videre på.

28
29 Norges Bondelag vil:

- 30 - at matproduksjon i Norge fortsatt skal skje med restriktivt bruk av plantevernmidler
31 og medisiner
- 32 - at norsk mat og fôrmidler skal være fri for GMO – genmodifiserte organismer
- 33 - ikke tillate bruk av antibiotika i fôr, vekstfremmere og hormoner i produksjon av
34 husdyrprodukt
- 35 - opprettholde og praktisere et restriktivt regelverk for import av levende dyr og
36 planter
- 37 - legge til rette for avl og sortsutvikling for å få dyr og planter tilpasset norske
38 forhold og av ønsket kvalitet
- 39 - sikre eiendomsretten til bondens egne genressurser
- 40 - styrke merkeordningen «Nyt Norge»

41
42 **Friske dyr** trenger ikke antibiotika. Bruk av medisiner i norsk husdyrproduksjon skal skje
43 kontrollert, være lavt og sporbart. Forebyggende arbeid må prioriteres. Norsk
44 husdyrproduksjon skal ikke bidra som kilde for antibiotikaresistente bakterier som kan
45 overføres til mennesker

- 1 Norges Bondelag vil:
- 2 - hindre smitte inn i norsk husdyrhold gjennom folk og dyr
 - 3 - ha strenge regler ved besøk i husdyrrom
 - 4 - sikre økonomiske betingelser som gir full kompensasjon når bonden pålegges krav
 - 5 om sanering
- 6

7 **Delmål 2. Norsk dyrevelferd skal være i verdenstoppen**

8 God dyrevelferd, kunnskap og gode holdninger hos bonden, sporbarhet og åpenhet i alle
9 ledd i produksjonen er grunnlag for tillit til norsk mat. Ny kunnskap og teknologi, gir
10 grunnlag for å ivareta dyras behov og velferd ved økende besetningsstørrelse og nye
11 produksjonsformer

12

13 Kvalitetssystem i landbruket – KSL – skal videreføres for å sikre kvalitet og trygghet for
14 bonde, industri og forbruker.

- 15
- 16 Norges Bondelag vil:
- 17 - at vi skal opprettholde og utvikle et godt og strengt regelverk for dyrevelferd og
 - 18 dyrehold
 - 19 - styrke samhandlingen mellom bonde, øvrig verdikjede, veterinærer og myndigheter
 - 20 - arbeide for koordinering av regelverk og samarbeid mellom offentlige
 - 21 tilsynsorganer
- 22
- 23

24 **Mål 3: Landbruk i hele landet**

25 Alle areal må utnytted best mulig. Vi må produsere korn og grønt der det er naturgitte
26 forutsetninger for det. Areal som er mest egnet til gras og beite må brukes til
27 grovfôrproduksjon. Det må være økonomi i grovfôrproduksjonen i grovfôrområdene,
28 samtidig som det må være lønnsomt å dyrke korn i kornområdene.

29

30 Norsk landbruk må ha økonomisk bærekraft som gir grunnlag for en driftsøkonomi som
31 muliggjør investeringer på det enkelte bruk og inntekt på samme nivå som andre grupper i
32 samfunnet.

33

34 **Delmål: 1 Økt lønnsomhet som grunnlag for investeringer og rekruttering**

35 **Priser må gjenspeile kostnader**

36 Bondens inntekter kommer både fra markedet og som tilskudd. Vi vil produsere det norske
37 forbrukere etterspør. Prisen til bonden må gjenspeile hva det koster å produsere maten.
38 Høyere lønns- og kostnadsnivå, dyrere innsatsfaktorer og naturgitte forhold, tilsier at norsk
39 mat får et høyere prisnivå enn i mange andre land.

40

41 Norges Bondelag vil:

- 42 - at prisen på mat skal følge pris- og kostnadsutvikling ellers i samfunnet
 - 43 - ha et importvern som gjør det mulig å ta ut kostnadsvekst i markedet og styrker
 - 44 konkurransekraften i verdikjeden
- 45
- 46

1 Økte budsjettoverføringer for å nå politiske mål

2 Overføringer er avgjørende for inntektsmulighetene, men utgjør en synkende andel - både
3 av inntektene og statsbudsjettet. *Etterslepet må fylles gjennom en forpliktende*
4 *opptrappingsplan.*

5
6 Budsjettoverføringer er grunnlag for å kunne videreføre et landbruk med store og små bruk
7 som utnytter ressursene i hele landet.

8
9 Landbruk over hele landet gir betydelige fellesgoder *som ikke betales i noe marked.*
10 Matsikkerhet, kulturlandskap, biologisk mangfold, spredt bosetting, levende lokalsamfunn,
11 tradisjon og kultur er samfunnsgoder som må sikres gjennom overføringer.

12
13 Norges Bondelag vil:

- 14 - ha en aktiv landbrukspolitikk med virkemidler som kompenserer for ulemper etter
- 15 - størrelse og distrikt
- 16 - arbeide for å sikre fraktordningene.
- 17 - øke budsjettoverføringene
- 18 - at inntektsnivået i landbruket skal tilsvare nivået i samfunnet for øvrig
- 19 - levere fellesgoder som samfunnet etterspør

20 Mer til investeringer

21 Investeringer i framtidrettet produksjonskapasitet og miljø- og klimarettede tilpasninger er
22 nødvendig. Det er store investeringsbehov i bygninger, jord, lager og tørkekapasitet. For
23 lav inntjening gjør det nødvendig med særskilte investeringstiltak. Tiltakene må utformes
24 med hensyn på naturgitte forhold og muligheter i markedet.

25
26
27 Norges Bondelag vil:

- 28 - at Stortinget bevilger ei flerårig tiltaks- og investeringspakke
- 29 - prioritere investeringsstøtte til små og mellomstore bruk
- 30 - prioriterer tiltak som
 - 31 - letter overgangen og ombygging til løsdrift
 - 32 - bidrar til å utnytte de totale arealressursene og ressursgrunnlaget på det
 - 33 - enkelte bruk
 - 34 - gjør næringa bedre i stand til å møte klimautfordringene
- 35 - øke tilskuddene til miljø- og jordforbedrende tiltak
- 36 - øke investeringsstøtta i frukt- og grøntnæringene

37 Et mangfold av gårder i hele landet

38 Virkemiddelapparatet skal underbygge og stimulere kanaliseringen – arbeidsdeling mellom
39 distrikter. Alle produsenter skal ha gode inntektsmuligheter. Små og mellomstore bruk må
40 prioriteres ved fordeling av budsjettmidler. Disse utnytter også verdifullt areal, men kan
41 ikke utnytte stordriftsfordeler.

42
43
44 Norges Bondelag vil:

- 45 - forsterke differensiering av tilskuddene etter distrikt og driftsulemper
- 46 - prioritere tilskudd til små og mellomstore bruk
- 47 - utforme tilskudd slik at ulike gårdsbruk kan utvikles med grunnlag i driftsenhetens
- 48 - ressurser og stimulere til bærekraftige gårdsbruk basert på nærtliggende areal

- 1 - ikke øke konsesjonsgrensene for husdyrhold
2 - videreføre dagens 18 fylkesvise kvoteregioner for kumjølke og dagens 2 regioner for
3 geitmjølke
4

5 **Senke kostnader**

6 Mange av produktene presses på pris gjennom økt konkurranse fra import, mens en stor del
7 av kostnadene bestemmes av økonomiske og politiske faktorer innenlands. Tiltak som kan
8 dempe og styre kostnadsveksten må til for å sikre inntjening.
9

10 Norges Bondelag vil:

- 11 - fokusere på kostnadssparende tiltak i driftsplanlegging, investeringer og bruk av
12 teknologiske løsninger i landbruket
13 - bidra til bedre driftsledelse gjennom opplæring og rådgiving
14 - forenkle regelverk knyttet til utnytting av gårdens samlede ressurser
15

16 **Skatt og avgift som politisk virkemidler**

17 Målrettede reduksjoner av næringsas skatte- og avgiftsbelastning vil styrke bondens
18 økonomiske stilling, og er effektive virkemidler for både nærings-, distrikts- og
19 fordelingspolitikk.
20

21 Norges Bondelag vil:

- 22 - etablere fondsortninger for klima og miljø for jordbruket etter modell av
23 skogfondsortningen
24 - at avskrivningssatsen på både driftsbygninger og husdyrbygninger må heves
25 - at investeringstilskudd i distriktspolitiske virkeområde ikke skattlegges
26 - at næringsformue investert i gårdens maskiner og bygninger (arbeidende kapital)
27 fritas fra formuesskatt
28

29 **Rekruttering**

30 Attraktive arbeidsplasser som gir rekruttering er avgjørende for å nå måla for norsk
31 landbruk. Konkurransedyktige rammevilkår når det gjelder inntekt, sosiale ordninger,
32 mulighet for fritid og anseelse er avgjørende.
33

34 Norges Bondelag vil:

- 35 - arbeide for å styrke næringsas omdømme internt og eksternt
36 - sikre økonomiske rammer, inntekts- og investeringsmuligheter på linje med andre
37 yrkesgrupper
38 - ha ordninger som legger til rette for familieliv, sosiale forhold og likestilling
39 - arbeide for kompetanseutvikling og muligheter for utdanning
40
41

42 **Delmål 2: Økt matproduksjon på norske ressurser**

43 Norsk jordbruksareal synker. Fra 2003 til 2013 er det en nedgang fra på 5 prosent fra 10.3
44 til 9.8. mill da. Det har vært en omlegging av korn til grasproduksjon på Østlandet og
45 grovfôrarealet er tatt ut av drift på Vestlandet og i Nord-Norge. I tillegg omdisponeres
46 matjord til andre formål. En større andel av husdyrproduksjonen skjer på importerte
47 fôrressurser. *Kanaliseringspolitikken er svekket.*
48

- 1 Denne utviklingen må snus.
- 2 • Produksjonen av korn må økes med sikte på økt norskandel i matmjøl og kraftfôr.
 - 3 • Bruken av gras- og beiteressursene på inn- og utmark som grunnlag for
 - 4 husdyrproduksjonen må øke.
 - 5 • Markedspotensialet for frukt, bær og grønnsaker må utnyttes.

6

7 For å få mer produksjon på norske ressurser må sentrale virkemidler endres, andre

8 virkemidler styrkes og nye tiltak på plass. Et solid faktagrunnlag og grundige analyser må

9 ligge til grunn for videre politikktutforming. En aktiv bruk av virkemidler krever økte

10 budsjettoverføringer.

11

12 **Økt korndyrking**

13 Norsk kornproduksjon er fallende. Samtidig går kraftfôrforbruket opp på grunn av større

14 bruk av kraftfôr i mjølkeproduksjonen og vekst i kraftfôrbasert husdyrproduksjon. Det gir

15 økt import av råvarer til kraftfôr. Denne importen utgjør ca. halvparten av samlet behov for

16 fôr- og matmjøl, mot om lag en tredjedel for ti år siden.

17

18 Mer korndyrking styrker beredskapsevnen.

19

20 Norges Bondelag vil:

- 21 - ha en opptrapping av kornpris innenfor rammen av et velfungerende tollvern
- 22 - øke norsk kornproduksjon og bedre kornøkonomien gjennom
 - 23 ▪ å stimulere til økt mengde og kvalitet i kornproduksjonen
 - 24 ▪ tilskuddsordninger for mindre skifter
 - 25 ▪ økte investeringsmidler til dreneringstiltak, og tørkings- og lagerkapasitet
- 26 - øke produksjonen av fôrmidler som grunnlag for husdyrproduksjonen med mål om
- 27 å redusere fôrimporten. Norskandelen i kraftfôret skal økes.
- 28 - stimulere til økt kvalitet i fôrproduksjonen og økt norsk proteinproduksjon, bl.a
- 29 gjennom faglige tiltak og rådgivning

30

31 **Helhetlig fôrpolitikk – bruke areal over hele landet**

32 Kornpris må balanseres mot pris på kraftfôr. Det må stimuleres til økt bruk av grovfôr til

33 mjølkeproduksjon, storfe- og sauekjøttproduksjon. Bruk av egenprodusert grovfôr må bli

34 mer lønnsomt.

35

36 Norges Bondelag vil:

- 37 - stimulere til økt utnytting av grovfôrareal, særlig i distrikter med tilbakegang i
- 38 jordbruksarealet gjennom målrettet bruk av budsjettmidler
- 39 - ivareta økonomien i korn- og husdyrproduksjonen gjennom å balansere korn- og
- 40 kraftfôrpris
- 41 - bruke prisnedskrivning som ett av flere virkemidler for å sikre bruken av norsk korn
- 42 i kraftfôret og konkurransekraften til norsk husdyrproduksjon
- 43 - sikre geografisk utjevning av kraftfôrpris gjennom styrket frakttilskudd
- 44 - øke lønnsomheten i grovfôrproduksjonen gjennom et driftsvansketillegg

45

46 **Økt produksjon av storfekjøtt**

47 Store deler av det norske jordbruksarealet er best egnet for gras. Bare gjennom husdyra kan

48 vi nyttiggjøre oss dette i matproduksjonen.

1
2 Færre mjølkekyr gir mindre kjøtt fra mjølkeproduksjonen. Sjøl om vi har flere ammekyr,
3 er ikke dette nok til å kompensere bortfallet. For å dekke opp markedet må det satses mer
4 på spesialisert kjøttproduksjon og stimuleres til økt kjøttproduksjon hos
5 mjølkeprodusentene.

6
7 Norges Bondelag vil:

- 8 - differensiere tilskuddene og styrke økonomien i kjøttproduksjonen
- 9 - stimulere til flere ammekyr
- 10 - stimulere til økt kjøttproduksjon hos mjølkeprodusentene
- 11 - jobbe for utnytting av beitepotensialet i fjell og utmark

13 **Delmål 3: Opprettholde importvernet og nasjonal politisk styring**

14 Alle lands rett og plikt til egen matproduksjon betinger velfungerende importvern. Målene
15 for norsk landbrukspolitikk ivaretas best når politikken fastsettes og utvikles i vårt eget
16 land. Norges Bondelag vil arbeide for at Norge ikke starter en prosess for å søke EU-
17 medlemskap.

18
19 Tre avgjørende forutsetninger må ligge til grunn for norsk holdning og adferd/posisjoner i
20 internasjonal handelspolitikk og praktisering av eksisterende handelsavtaler:

- 21 • Et importvern som ivaretar landbrukets konkurransevne innenfor kostnadsnivået i
- 22 Norge
- 23 • Nasjonal styring over lover, regelverk og økonomiske virkemidler
- 24 • Ivaretagelse av matsikkerhet og trygg mat

25
26 Norges Bondelag vil:

- 27 - avvise internasjonale avtaler som ikke ivaretar retten til egen matproduksjon
- 28 - at framtidige WTO-avtaler må ivareta retten til egen matproduksjon
- 29 - utnytte handlingsrommet i tollvernet for å sikre volum, volumvekst og prisuttak i
- 30 norsk jordbruksproduksjon
- 31 - jobbe for bedre balanse i EØS-avtalen
 - 32 ○ at Norge ikke skal gi økte innrømmelser til EU i EØS-artikkel 19-
 - 33 forhandlingene.
 - 34 ○ sikre et kompensasjonselement som gir like konkurransevilkår for norsk
 - 35 matindustri (RÅK-ordningen og tollregimet for RÅK-varer)
- 36 - at regjeringa utreder konsekvenser som grunnlag for avbøtende tiltak når
- 37 eksportstøtta avvikles
- 38 - at en eventuell avtale mellom USA og Norge/EFTA (TTIP) som slår negativt ut for
- 39 norsk landbruk og mattrygghet må avvises
- 40 - sikre at Norge kan opprettholde sine strenge hygiene- og veterinærregler i
- 41 eksisterende og eventuelle nye handelsavtaler

44 **Delmål 4: Styrke markedsordningene**

45 Ordningene for regulering av markedet og mottakspunkt, er avgjørende for å opprettholde et
46 landbruk over hele landet.. Ordningene reduserer risikoen og gir stabile priser for bonden
47 og sikrer industrien og forbrukerne stabile forsyninger. Mottakspunkt og forsyningsplikt er

1 avgjørende for videre utvikling av lokal småskalaproduksjon, og bidrar også til innovasjon
2 og produktmangfold. Bøndernes rett til samarbeid om videreføring og salg av sine
3 råvarer gjennom samvirke er vesentlig for balansen i verdikjeden for mat

4
5 Gjennomgang av forskrifter og regelverk tilpasset dagens funksjoner kan gi økt tillit til
6 systemet. Mer åpenhet og tydeligere rammer for beslutninger og virkemidler kan bidra til
7 dette.

8
9 Norges Bondelag vil:

- 10 - at landbrukssamvirket skal ha rollen som markedsregulator og dermed ansvaret for
11 prisuttak i henhold til jordbruksavtalen
- 12 - at priser i jordbruksavtalen, tiltak for markedsbalansering og Omsetningsrådet
13 videreføres
- 14 - at mottaksplikten videreføres, slik at alle produsenter gis mulighet til å levere til
15 fastsatte priser
- 16 - at markedsregulatorene må kompenseres for fraktkostnader for at mottaksplikten
17 skal være reell
- 18 - at det innenfor regelverket må åpnes for å premiere for langsiktig
19 produksjonsplanlegging
- 20 - avvise alternative modeller for mottaksplikten som ikke stimulerer til landbruk over
21 hele landet
- 22 - støtte en forenkling av dagens ordninger for å forbedre og skape økt tillit til
23 ordningene

24 25 **Delmål 5: Bedre balanse og maktfordeling i verdikjeden for mat**

26 Verdikjeden for mat kontrolleres av tre store matkjeder. Slik maktkonsentrasjonen på
27 detaljistleddet er svært uheldig for både bonde, industri og forbruker.

28
29 Norges Bondelag vil:

- 30 - at det innføres en egen lov om god handelsskikk
- 31 - ha obligatorisk og enhetlig merking på alle matvarer, også opprinnelsesmerking
- 32 - stimulere til etablering av nye produsentstyrte omsetningskanaler som alternativ til
33 dagens tre dagligvarekjeder
- 34 - jobbe for å beholde Tines egendistribusjon

35 36 **Delmål 6: Økologisk produksjon**

37 Økologiske produkter er en viktig del av mangfoldet som norske bønder skal levere til
38 forbrukeren. Norsk landbruk må ta del i forbruksveksten. Økologisk landbruk bidrar til
39 viktig kunnskap om dyrkingsmetoder og agronomi som kommer hele næringa til gode.

40
41 Norges Bondelag vil:

- 42 - øke produksjon av økologisk mat minst i takt med etterspørselen
- 43 - være en pådriver for økologiske varer fra norske bønder også selges i markedet som
44 økologiske produkt

1 **Delmål 7: Lokalmat**

2 Høy innovasjonsgrad og offensiv produktutvikling er avgjørende for å opprettholde
3 markedsandeler i et stadig tøffere dagligvaremarked. Velkjente volumprodukter, regionale
4 og lokale spesialiteter og økologiske produkter bidrar sammen til positive holdninger til
5 norsk mat. Lokalmat og andelslandbruk skaper viktige allianser mellom forbruker og
6 bonde.

7

8 Norges Bondelag vil:

- 9 - at etablerte og nye salgskanaler utvikles for å møte den økende interessen for
- 10 lokalmat og økologisk mat
- 11 - stimulere til andelslandbruk og dyrking av mat i byene
- 12 - at matens opprinnelse synliggjøres tydeligere gjennom bedre merkeordninger

13

14 **Mål 4: Verdiskaping og gode lokalsamfunn**

15 Landbruksnæringa bidrar sterkt til at bygdene er attraktive steder å bo og arbeide. Gjennom
16 åpne kulturlandskap, med stier og ferdselsveier, god forvaltning av skog og mark, jakt og
17 fiske gir landbruket betydelige verdier til lokalsamfunnet. Landbrukets samlede leveranse
18 til storsamfunnet er avgjørende for oppslutning om næringa.

19

20 Samtidig er gode og velfungerende lokalsamfunn av stor betydning for bønders sosiale
21 nettverk og viktig for rekruttering til bondeyrket.

22

23 **Delmål 1: Landbruk gir verdiskaping i hele landet**

24 Norsk landbruk og matindustri utgjør pr i dag den største vareproduserende verdikjeden i
25 fastlands-Norge, med om lag 90 000 arbeidsplasser. Overføringer på 14 mrd kr gir en
26 verdiskaping på 40 mrd kr og 140 mrd kr i samlet produksjonsverdi i hele næringskjeden.
27 Matindustriens andel av verdiskapingen i norsk industri har vokst, særlig etter finanskrisen
28 i 2008. I økonomiske nedgangstider er matindustrien en stabiliserende faktor i økonomi og
29 arbeidsliv. Det norske matmarkedet er i vekst.

30

31 Produksjon og næringsvirksomhet basert på landbrukets ressurser er viktig, mange steder
32 avgjørende, for å opprettholde den lokale sysselsettinga og befolkningsgrunnlaget. Derfor
33 må koplingen mellom landbrukspolitik og distriktpolitikk videreføres og styrkes.

34

35 Norges Bondelag vil:

- 36 - arbeide for en styrket anerkjennelse av landbruk og landbruksbasert matindustri
- 37 innenfor norsk næringsliv
- 38 - arbeide for rammevilkår som ivaretar landbruket som grunnlag for næring og
- 39 sysselsetting i distrikta

40

41 **Delmål 2: Næringsutvikling for å styrke landbrukets inntektsgrunnlag**

42 Bygdenæringer bidrar til verdiskaping og variert kompetanseutvikling og fører til økt
43 sysselsetting i lokalsamfunnet og på gården. Slik næringsutvikling er en mulighet til å
44 utvikle gårdsbruket som arbeidsplass. Bygdenæringene har de beste forutsetningene for å

1 lykkes dersom det tradisjonelle landbruket står sterkt. Landbruket og disse næringene er
2 gjensidig avhengig av hverandre.

3

4 Norges Bondelag vil:

- 5 - fremme forpliktende og forretningsmessig samarbeid mellom næringsaktører,
6 gjerne med samvirke som forretningsmodell.
 - 7 - fokusere på økt markedskunnskap
 - 8 - arbeide for gode støtteordninger og kapitalinstrumenter for etablerer og gründere i
9 landbruket hos Innovasjon Norge, både gjennom jordbruksavtalen og i INs øvrige
10 ordninger
 - 11 - arbeide for at offentlig og privat kapital kan samvirke og utfylle hverandre overfor
12 gründere i landbruket
 - 13 - bidra til at risikokapital blir gjort tilgjengelig og til samme pris i næringssvake strøk
14 som i landet ellers
 - 15 - kjempe for geografisk utjevning og lik tilgang til kompetanse, kapital,
16 tjenestetilbud og infrastruktur, uavhengig av bosted.
 - 17 - arbeide for at regelverket i større grad blir tilpasset små gründervirksomheter
- 18

Ti grunner for norsk landbruk

- **Norsk landbruk gir mat på bordet.** Kjøtt, mjølk og plantevekster fra det norske landbruket står for om lag halvparten av maten vi spiser i Norge.
 - **Norsk landbruk er i verdenstoppen på dyrehelse.** Vi bruker minst antibiotika av alle i Europa, og har svært lave forekomster av dyresjukdommer og smittestoffer som kan smitte fra dyr til menneske.
 - **Norsk landbruk har lavt forbruk av plantevernmidler.** Vårt kalde klima bidrar til god plantehelse og minsker behovet for plantevernmidler. Sammen med et strengt regelverk for bruk av slike stoffer. Resultatet er rein frukt og reine grønnsaker, og det laveste forbruket av plantevernmidler i Europa.
 - **Norsk landbruk gjør at du vet hva du spiser.** Norsk mat holder høy kvalitet og produseres på en måte som tar hensyn til naturen og dyrene. Det er strenge kvalitetskrav til norsk landbruk og matindustri. Veien fra bonde til forbruker er kort og oversiktlig.
 - **Norsk landbruk bidrar til levende lokalsamfunn over hele landet.** Matproduksjon foregår der jorda ligger, og gjør at vi har bosetting i alle deler av Norge. Landbruket og bonden gir vekst og bidrar til aktivitet i små og store lokalsamfunn.
 - **Norsk landbruk skaper vekst og verdiskaping.** Hver tiende bedrift i Norge er et gårdsbruk. Det er 90 000 arbeidsplasser i verdikjeden for mat. Matindustrien er landets største fastlandsindustri med omsetning på om lag 140 milliarder kroner årlig.
 - **Norsk landbruk sørger for et åpent og levende landskap.** Planteproduksjon og husdyr gir et åpent kulturlandskap. Beitedyr bidrar også til å opprettholde et biologisk mangfold i naturen.
 - **Norsk landbruk bidrar til den globale matproduksjonen.** Verdens befolkning øker og vi står overfor stadig større klimautfordringer som vil skape problemer for verdens samlede matproduksjon. Da er det spesielt viktig med en sterk nasjonal matproduksjon.
 - **Norsk landbruk garanterer matforsyning i krisetider.** Nasjonal matproduksjon og kunnskap om hvordan bruke jorda, er et viktig sikkerhetsnett i ei krisetid. Norsk landbruk er avgjørende for beredskap og sjølforsyning dersom det oppstår kriser som hindrer import av mat.
- Norsk landbruk er ei viktig framtidsnæring.** Landbruket med sine fornybare råvarer vil være en sentral bidragsyter til å løse klimautfordringene og til en grønnere økonomi i framtida.